

Пішенін І. К.

*кандидат економічних наук, докторант
Чернігівського державного технологічного університету*

Pishenin I. K.

*Doctoral student
Chernihiv State Technological University*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ ЯК СКЛАДОВА ІНТЕГРАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Анотація. У статті розглянуто особливості управління трудовим потенціалом підприємств агробізнесу в умовах інтеграційної взаємодії як основних тенденцій розвитку ринкових відносин. Окреслено основні складові реалізації інтеграційних проектів і програм, які необхідно здійснювати з цільовою орієнтацією на участь науки, держави та виробничого сектору АПК.

Ключові слова: трудові ресурси, інтеграція, підприємства агробізнесу.

Вступ та постановка проблеми. Особливе значення держава набуває в період, коли відбуваються зміни в економічній, політичній і соціальній сферах життя. На початку третього тисячоліття набувають оберті для України трансформаційні процеси в усіх сферах функціонування суспільства. Тому управління агропромисловою сферою, освітньою та науковою сферами посідає одне з центральних місць у діяльності держави, оскільки результативність реформ у цих галузях визначає якість людського та інтелектуального потенціалу країни. В умовах відкритості національної економіки, вибраного вектору європейської інтеграції та світових тенденцій розвиток агропромислового комплексу розглядається як потужний виклик для економіки України. Проте нині вести успішну діяльність агропромислового підприємства можуть лише на основі реалізації стратегії розвитку трудового потенціалу з урахуванням наявного інтеграційного аспекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні напрацювання та практичні рекомендації О. Амосова, В. Андрійчука, І. Баланюка, Д. Богині, О. Бугуцького, М. Бутко, В. Галушки, А. Гальчинського, С. Гудзинського, Й. Завадського, В. Захарченка, В. Зіновчука, О. Крисального, І. Лукінова, П. Макарєнка, М. Маліка, Л. Мармуль, Є. Маслова, В. Месель-Веселяка, М. Сахацького, П. Саблука, І. Топіхи, Д. Харківського, І. Червена, І. Шепель та інших вітчизняних і зарубіжних вчених сприяли формуванню та ефективному використанню трудового потенціалу в АПК.

Питання розвитку трудового потенціалу аграрного сектору в умовах ринкової економіки в методологічному та методичному плані опрацьовували О. Бородіна, М. Бутко, П. Гайдучський, В. Геєць, В. В'юн, О. Єрмаков, В. Кропивко, Г. Купалова, О. Онищенко, І. Ушачов, В. Шебанін, Л. Шепотько, В. Юрчишин, К. Якуба та інші науковці.

Водночас з наукової та практичної точок зору залишаються відкритими питання, пов'язані зі впровадженням інтеграційних технологій у систему управління трудовими ресурсами, а також створення інвестиційної привабливості до аграрного сектору для подальшого економічного розвитку країни. Особливе значення має підвищення ефективності функціонування трудового потенціалу аграрних підприємств конкретних регіонів України у контексті посилення процесів депопуляції в сільській місцевості та пов'язаних з економічною глобалізацією викликів. Все це зумовило актуальність теми дослідження.

Метою роботи є дослідження особливостей управління трудовим потенціалом підприємств агробізнесу в умовах інтеграційної взаємодії як основних тенденцій розвитку ринкових відносин.

Результати дослідження. Незважаючи на інтерес науковців до багатьох аспектів цієї проблеми, відчувається брак комплексних досліджень щодо наукового обґрунтування тенденцій державного регулювання підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів в АПК як цілісного управлінського явища, що має об'єктивну обумовленість, стійкість, системність і безперервність, а також певну євроінтеграційну специфіку [1, с. 81].

Інноваційна діяльність системи підготовки спеціалістів АПК здійснюється через реалізацію інноваційних проектів. Великий міжнародний досвід реалізації інноваційних проектів дає змогу адаптувати позитивні результати на теренах України. При цьому слід зазначити, що власне реалізація інноваційних проектів не відбивається в статистичній звітності і не входить до складу статистичних обстежень ні на міжнародному, ні на національному рівні. Як зазначається в Керівництві Осло [2, с. 111], характер інноваційної діяльності суттєво залежить від специфіки діяльності фірми. Деякі фірми займаються чітко вираженими інноваційними проектами, такими як розробка і впровадження нового продукту, інші – переважно тим, що вносять зміни у свою продукцію, виробничі процеси та операції.

Як свідчать результати проведеного дослідження, для реалізації пріоритетних напрямів розвитку вітчизняного АПК необхідна інтеграція з формуванням територіальних науково-промислових одиниць, які є інноваційним комплексом організаційної та методичної форм інтенсифікації інтеграційної взаємодії суб'єктів інтеграційного процесу. Під час оцінювання ефективності створення одиниць необхідно виходити з того, що вони обумовлені такими об'єктивними обставинами:

- переплетення в системі соціально-економічних відносин горизонтальних і вертикальних зв'язків;
- фактори, що викликають трансформацію відносин в інтеграційному процесі та інноваційний розвиток АПК, який формує потенціал і визначає характер інноваційних проектів;
- асиметрія процесу інтеграції, в якому інтеграційні зв'язки з боку держави стійко домінують над відповідними горизонтальними зв'язками між наукою та бізнесом;
- стійке зростання ринкової вартості ресурсів та елементів, що діють в інноваційному процесі, підви-

щений споживчий попит, додаткове ініціювання комерціалізації інноваційних проектів;

– усунення розривів в інтеграційній діяльності, встановлення оптимального балансу між дослідженнями фундаментальної науки та прикладної науки, що створюють технологічний прорив;

– впровадження отриманих результатів інноваційної діяльності через тиражування нових продуктів;

– інноваційні розробки щодо поліпшення наявних продуктів.

У зв'язку з цим для реалізації пріоритетних напрямів розвитку економіки особливої значимості набуває високий рівень розвитку інтеграційної інфраструктури, яка виступає базовою підставою розвитку науково-виробничих взаємин, визначальним фактором підвищення рівня трудового та інтелектуального потенціалів [3, с. 191]. Трудовий потенціал і його інтеграція з науково-виробничим потенціалом забезпечує залучення молодих спеціалістів в інноваційний процес, а також у наукові дослідження. Базуючись на цих позиціях, можемо сказати, що трудовий потенціал стає все більш значущим елементом розвитку АПК [4, с. 55–58]. Реалізацію інтеграційних проектів і програм необхідно здійснювати з цільовою орієнтацією на рівноправну участь всіх трьох системоутворюючих елементів територіальної науково-промислової одиниці, а саме науки, держави та виробничого сектору АПК.

Системний характер взаємодії розглянутих елементів визначають розвиток АПК та сучасні інтеграційні комунікації. Такі форми комунікацій, як коопераційна, суб'єктна і кризова, необхідно розглядати через аналіз інфраструктурних змін, заснованих на нових взаємозв'язках зі властивим інтеграційним інтересом.

Організація спільної діяльності, за якої суб'єкти інноваційного процесу кооперуються, беручи на себе обов'язки шляхом наукової, виробничо-збутової спільної діяльності виконати конкретний проект розвитку виробництва, обумовлює формування коопераційної комунікації. Вона утворює інтеграційний консорціум, який не вимагає створення юридичної особи.

Наступною формою інтеграційних відносин є суб'єктна комунікація. Вона виникає тоді, коли доцільно для реалізації нових видів продукції створювати нову юридичну особу, необхідність якої обумовлена формуванням нового виробництва.

Кризова комунікація виділяється тоді, коли наявні умови виробництва негативно впливають на застосування нових технологій або впровадження нового виду продукту.

Інвестиційні інститути виступають фінансовою основою інтеграційних комунікацій та їх складовою частиною в системі АПК. До них відносяться комерційні банки, фінансові, страхові компанії, інвестиційні фонди і, звісно, держава. Структура інтеграційної комунікації може складатися з трьох рівнозначних частин, а саме проектної, виробничої та маркетингової, що визначають затребуваність нововведень на ринку.

Під час оцінювання ефективності інтеграційних комунікацій існують два підходи, а саме «вузкий» і «широкий». За першого підходу визначення ефективності відбувається як співвідношення результатів від реалізації нововведень і витрат на інноваційне виробництво з урахуванням дисконтованої цінності грошових вкладень до необхідної норми прибутковості на інтеграційний процес. Це співвідношення розраховується в процесі моделювання фінансових потоків по всіх стадіях інтеграційного циклу. Найбільш повна комунікація суб'єктів АПК, що беруть участь в інтеграційному процесі, виникає на етапах комерціалізації під час впровадження нововведень

на ринок. За другого підходу ефективність буде означати конкурентоспроможність на ринку та його розширення. На розвиток системи інтеграційних комунікацій, що створює новий продукт або послугу і доводить його до споживача, призначена логістика інновацій. Характерні відносини для інтеграційних комунікацій виникають під час вступу суб'єктів інноваційного процесу в інтеграційну взаємодію і проведення обміну інформацією щодо нововведень, а також несуть пов'язані з цим ризики і поділяють отримані результати від спільної діяльності.

Розглядаючи форми організації інтеграційного процесу, умовно їх можемо розділити на три частини, а саме ініціативну, адміністративно-господарську, програмно-цільову.

Ініціативна форма виражена у фінансовій та консалтинговій підтримці малих форм господарювання, що здійснюють інтеграційну діяльність на ранніх стадіях інноваційного процесу. Багато фірм для посилення інноваційної спрямованості намагаються створити у себе малі ініціативні групи з наявного персоналу та організаційно-економічні умови для їх функціонування. Інноваційний менеджмент здійснює безпосереднє управління інтеграційною діяльністю, його завдання полягає в організації обліку та аналізу сучасних подій, а також прийнятті рішень щодо цього. Фактично він виступає представником власників фінансового капіталу.

Адміністративно-господарська форма передбачає наявність великої корпорації, яка об'єднує під своїм керівництвом науково-дослідницьку діяльність, виробництво та реалізацію агропромислової продукції.

Програмно-цільова форма передбачає роботу учасників програм у своїх організаціях та узгодження їх діяльності з центром управління програмою. Для вирішення великих завдань формуються нові організації на тимчасовій основі, що є програмно-цільовими структурами.

Програмно-цільова форма організації інтеграційного процесу є найбільш доцільною під час управління територіальною науково-промисловою одиницею, оскільки вона дає великі можливості формування гнучких, цілеорієнтованих структур, що сприяють своєчасному вирішенню поставлених завдань, а також забезпечує інтенсифікацію інтеграційної взаємодії суб'єктів інноваційного процесу.

Переваги програмно-цільового методу управління інтеграційним процесом загалом характеризуються такими принципово важливими особливостями:

– системний характер основних цілей і завдань програми з вирішення складних комплексних проблем розвитку АПК і соціально-економічної сфери регіону;

– можливість використовувати ефект мультиплікатора під час цільового використання бюджетних ресурсів за рахунок додаткового залучення позабюджетних коштів, власних коштів зацікавлених державних і комерційних підприємств та фірм, банківського кредиту та інших залучених коштів потенційних вітчизняних та іноземних інвесторів;

– забезпечення єдності методологічних і методичних підходів до вирішення завдань активізації інтеграційного процесу;

– потенційна можливість забезпечення громадського контролю під час формування цілей і завдань програмного розвитку та використання фінансових ресурсів;

– індикативний характер програм, терміни реалізації яких прямо залежать від забезпеченості необхідними матеріальними та фінансовими ресурсами;

– здатність концентрувати обмежені матеріальні та фінансові ресурси на вирішення принципових питань для ефективного функціонування інтеграційного процесу, від яких залежить поступальний розвиток АПК.

За запропонованого підходу на перший план висуваються такі характеристики програмного сектору АПК, як потенційна можливість істотно впливати на розвиток АПК, а не формальні характеристики у вигляді загального числа програм. Сьогодні явно недооцінюється ця можливість. Це відбувається з різних причин.

1) В ліберальній економічній теорії аспект ефективності пов'язується з дією ринкового механізму, а не зі взаємодією суб'єктів.

2) Державне управління розвитку інтеграційної складової АПК за інерцією супроводжується системою галузевого управління, в якій не враховуються можливості міжгалузевого обміну знаннями та технологіями.

3) Цілі реалізації інтеграційних проектів та програм, як правило, набагато ширше, ніж просто отримання максимального прибутку. У зв'язку з цим будь-який проект або програма можна відкинути як такий, що не відповідає критерію комерційної ефективності.

4) В реальному житті управління реалізацією проектів далеко від дієвих програмних принципів, а державні асигнування на програми настільки незначні, що позитивні приклади реалізації проектів та програм в повному обсязі поодинокі.

Також необхідно виступити проти трактування регіональних програм, що зустрічається в деяких офіційних документах, в яких регіональна програма виступає як інструмент «державної підтримки інноваційного сектору економіки». По-перше, суб'єкти інтеграційного процесу самі є частиною державної системи, а іноді заходи державної підтримки поширюються не тільки на господарюючі суб'єкти, але й на багато інших, зокрема адміністра-

тивний район, муніципальні утворення. По-друге, роль держави в питанні реалізації найважливіших проектів і програм не може бути зведена тільки до реалізації функції «підтримки», перш за все держава виступає як суб'єкт інтеграційного процесу, а саме організатор та ініціатор реалізації інноваційних проектів і програм. Така координаційна та інформаційна функції держави набагато важливіші, ніж просто фінансова підтримка, яка сьогодні під час реалізації проекту може бути надана безпосередньо з державного бюджету. Сьогодні в слабо контрольованих державою умовах процес реалізації інтеграційних проектів і програм в АПК виступає як інструмент інтенсифікації інтеграційної взаємодії.

Для подолання негативних тенденцій розвитку інноваційної економіки необхідно вживати спеціальних заходів інтеграційної взаємодії, які спрямовані на згладжування гострих проблем в усіх сферах суспільної діяльності, а не тільки на підвищення економічної кон'юнктури. При цьому дії всіх суб'єктів в галузі управління та реалізації інтеграційного процесу повинні здійснюватися в системі із застосуванням як економічних методів регулювання, так і адміністративних.

Висновки. Створення та регулювання інноваційно-інтеграційними процесами в системі забезпечення високого рівня підготовки трудових ресурсів в аграрній сфері є складним багатостороннім процесом. Ефективне управління трудовим потенціалом підприємств агробізнесу в умовах інтеграційної взаємодії як основних тенденцій розвитку ринкових відносин в системі АПК відіграє визначальну роль як основна тенденція розвитку ринкових відносин.

Список використаних джерел:

1. Бай С. Про окремі пріоритети стратегічного розвитку підприємств. Управління стратегічними змінами на підприємстві: концептуальні засади, методологія та практика: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (27–28 жовтня, м. Київ); відп. ред. А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. 317 с.
2. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. 3-е изд. Совместная публикация ОЭСР и Росстата. Москва, 2006. 326 с.
3. Попова О., Белоусова К. Ресурсный потенциал развития предприятия: сущность та принципы оцінювання. Развитие сучасної логістично-орієнтованої економіки. Серія «Економіка». 2012. Вип. 227. Т. XIII. С. 190–199.
4. Алексеев С. Комплексний підхід до визначення поняття потенціалу підприємства. Вчені записки Харківського інституту управління. 2013. № 34. 392 с.

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ТРУДОВЫМ ПОТЕНЦИАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЙ АГРОБИЗНЕСА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ИНТЕГРАЦИОННОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

Аннотация. В статье рассмотрены особенности управления трудовым потенциалом предприятий агробизнеса в условиях интеграционного взаимодействия в качестве основных тенденций развития рыночных отношений. Определены основные составляющие реализации интеграционных проектов и программ, которые необходимо осуществлять с целевой ориентацией на участие науки, государства и производственного сектора АПК.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, интеграция, предприятия агробизнеса.

FEATURES OF MANAGEMENT OF LABOR POTENTIAL OF AGRIBUSINESS ENTERPRISES, AS A COMPONENT OF INTEGRATION INTERACTION

Summary. In the article features of management of labor potential of the enterprises of agribusiness in the conditions of integration interaction as the basic tendencies of development of market relations are considered. The main components of the implementation of integration projects and programs that need to be implemented with a focused orientation on the participation of science, the state and the production sector of the agro industrial complex are determined.

Key words: labor resources, integration, agribusiness enterprises.